

УДК 346.7

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.30>

Іванченко Е. П.,

кандидат юридичних наук, професор

Української технологічної академії,

докторант

Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню законодавства України, що регулює митну брокерську діяльність, його модернізації та приведенню у відповідність до законодавства Європейського Союзу (ЄС) у період правового режиму воєнного стану.

Автором статті доведено, що незважаючи на дію правового режиму воєнного стану, поряд з вирішенням питань у оборонній сфері, пріоритетним для України, на виконання зобов'язань України щодо адаптації національного законодавства до права ЄС за окремими пріоритетними напрямками, одним із яких є митне законодавство (Додаток XV до Глави 5 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом), був і залишається процес приведення Митного кодексу України (МК України) у відповідність до Митного кодексу ЄС (МК ЄС). Тому в сучасних умовах методи та підходи до внесення змін у митне законодавство України, яке постійно змінюється під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, потребують виваженого та продуманого застосування з боку державних органів влади задіяних у законотворчому процесі регулювання митної брокерської діяльності.

Пріоритетним напрямом модернізації митного законодавства на виконання зобов'язань перед ЄС як в цілому, так і в частині належного врегулювання митної брокерської діяльності є розробка та поетапне прийняття нового МК України. Нова редакція МК України має ґрунтуватися на підставі принципів і норм МК ЄС, що дозволить трансформувати інституційне середовище митного брокерства в Україні у напрямку найкращих європейських практик. На переконання автора, це має здійснюватися з врахуванням вже напрацьованих національних правових позитивних практик у сфері митної брокерської діяльності без наслідків погіршення умов для здійснення зовнішньоекономічної та митної брокерської діяльності, ускладнення здійснення митних формальностей та послаблення економічної безпеки України.

За результатами правового аналізу, автор формулює висновок, що запровадження та розробка необхідних нормативно-правових актів для державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сфері митних брокерських послуг з боку державних органів влади, насамперед з боку Міністерства фінансів України (Мінфін) та Державної митної служби України (Держмитслужба), на які безпосередньо покладені обов'язки щодо реалізації державної митної політики, набуває особливої важливості та відповідальності, оскільки результати правових рішень щодо регулювання митної брокерської діяльності мають безпосередній вплив на стабільність економіки України й впровадження нових правил не повинно перешкоджати її належному функціонуванню.

Також правовим засобом реалізації державної митної політики, як форми державного регулювання митної брокерської діяльності, за переконанням автора, має стати розробка, затвердження та упровадження Кабінетом Міністрів України за поданням Мінфіна та Держмитслужби нормативно-правового акту – Стратегії вдосконалення та розвитку митної брокерської діяльності, як певної моделі, яка може стати ґрунтовною основою для розробки й впровадження державної цільової програми її розвитку із Планом заходів щодо її реалізації та в подальшому, як наступний етап законотворчої роботи, є прийняття Закону України «Про митну брокерську діяльність».

Ключові слова: митне законодавство, законодавство ЄС, суб'єкт господарювання, митна брокерська діяльність, оцінка діяльності митного брокера, митний брокер, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, митний представник, авторизація.

Ivanchenko E. P. European guidelines for legal regulation of customs brokerage activities

Abstract. The article is devoted to the study of the legislation of Ukraine regulating customs brokerage activities, its modernization and bringing it into line with the legislation of the European Union (EU) during the period of the legal regime of martial law.

The author of the article proves that despite the operation of the legal regime of martial law, along with resolving issues in the defense sphere, which is a priority for Ukraine, and fulfilling Ukraine's obligations to adapt national legislation to EU law in certain priority areas, one of which is customs legislation (Annex XV to Chapter 5 of the Association Agreement between Ukraine and the European Union), there was and remains a process of bringing the Customs Code of Ukraine (CC of Ukraine) into line with the EU Customs Code (EU CC). Therefore, in modern conditions, methods and approaches to making changes to the customs legislation of Ukraine, which is constantly changing under the influence of both internal and external factors, require a balanced and thoughtful application by state authorities involved in the legislative process of regulating customs brokerage activities.

The priority direction of modernization of customs legislation to fulfill obligations to the EU both in general and in terms of proper regulation of customs brokerage activities is the development and gradual adoption of a new Customs Code of Ukraine. The new version of the Customs Code of Ukraine should be based on the principles and norms of the EU Customs Code, which will allow transforming the institutional environment of customs brokerage in Ukraine towards the best European practices. In the author's opinion, this should be carried out taking into account the already established national legal positive practices in the field of customs brokerage activities without the consequences of worsening the conditions for carrying out foreign economic and customs brokerage activities, complicating the implementation of customs formalities and weakening the economic security of Ukraine.

Based on the results of the legal analysis, the author formulates the conclusion that the introduction and development of the necessary regulatory legal acts for the state regulation of the activities of business entities in the field of customs brokerage services by state authorities, primarily by the Ministry of Finance of Ukraine (Minfin) and the State Customs Service of Ukraine (SCS), which are directly responsible for implementing state customs policy, acquires special importance and responsibility, since the results of legal decisions on the regulation of customs brokerage activities have a direct impact on the stability of the Ukrainian economy and the introduction of new rules should not hinder its proper functioning.

Also, the legal means of implementing the state customs policy, as a form of state regulation of customs brokerage activities, according to the author, should be the development, approval and implementation by the Cabinet of Ministers of Ukraine, upon submission by the Ministry of Finance and the State Customs Service, of a regulatory legal act – the Strategy for the Improvement and Development of Customs Brokerage Activities, as a certain model, which can become a solid basis for the development and implementation of a state target program for its development with an Action Plan for its implementation and in the future, as the next stage of legislative work, the adoption of the Law of Ukraine «On Customs Brokerage Activities».

Key words: *customs legislation, EU legislation, business entity, customs brokerage activities, assessment of customs broker activities, customs broker, subject of foreign economic activity, customs representative, authorization.*

Постановка проблеми. Правове регулювання та здійснення митної брокерської діяльності має безпосередній вплив на процес митного контролю та оформлення товарів, які переміщуються через митний кордон України, й відповідно і на економічну безпеку нашої держави. Тому приведення митного законодавства України, яке постійно змінюється під впливом як внутрішніх так і зовнішніх факторів, у відповідність до законодавства ЄС потребує виваженого та продуманого підходу щодо його впровадження з боку законодавчих і виконавчих органів влади. В умовах правового режиму воєнного стану це набуває особливої важливості та відповідальності з боку державних органів влади, оскільки

результати правових рішень щодо регулювання митної брокерської діяльності мають безпосередній вплив на стабільність економіки України й впровадження нових правил не повинно перешкоджати її належному функціонуванню [1, с. 110].

В умовах правового режиму воєнного стану економічна функція держави займає головне місце у вирішенні аспектів безпеки життєдіяльності нашої країни та вимагає від державних органів влади невідкладних заходів щодо її ефективної реалізації. Реалізація економічної функції держави здійснюється через механізм митної політики, яка складається з системи принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтер-

есів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки (ст. 5 МК України). Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики та потребує постійного вдосконалення з боку державних органів влади з урахуванням сучасних викликів.

У зв'язку з набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС, залишається чинним та обов'язковим до виконання зобов'язання України щодо адаптації національного законодавства до права ЄС за окремими пріоритетними напрямками, одним із яких є митне законодавство (Додаток XV до Глави 5 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом). Єврокомісія позитивно оцінила високу динаміку виконання Україною переговорного розділу 29 «Митний союз», зазначивши, що «Україна має хороший рівень підготовки щодо Митного союзу і досягла значного прогресу в цьому напрямку». Така оцінка міститься у Висновку Єврокомісії Ukraine Report 2024 – European Commission щодо заявки України на членство в Європейському Союзі та разом з розділом 31 «Зовнішня, безпекова та оборонна політика» є однією з двох найвищих оцінок [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям вивчення проблематики регулювання митної брокерської діяльності в процесі здійснення митного контролю та оформлення товарів під час переміщення товарів через митний кордон України стали праці таких вчених, як: Бережнюк І. Г., Біленець Д. А., Возняковська К. А., Волковський Є. І., Сочка К. А., Коломієць Г. Б., Пашко П. В., Пислиця А. В., Світлак І. І., Феделеш Е. М., Шутяк Д. С. та інші. Але, оскільки зміни в митному законодавстві України що регулюють митну брокерську діяльність запроваджено доволі недавно, а практична правова реалізація її тільки почалася, представлено дослідження в частині правового аналізу та модернізації законодавства що регулює митну брокерську діяльність у період правового режиму воєнного стану та євроінтеграції є першим у вітчизняній господарсько-правовій науці.

Метою статті є дослідження законодавства України, що регулює митну брокерську діяльність, його модернізація та приведення у відповідність до законодавства Європейського Союзу (ЄС) у період правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну призвело до безпрецедентного навантаження на економіку держави, її стабільність та «життєздатність». Вказані події безпосередньо вплинули на роботу митних органів як державної інституції, яка забезпечує встановлений законодавством порядок переміщення товарів через митний кордон України шляхом формалізованих митних процедур. Введення правового режиму воєнного стану зумовило зміну пріоритетності напрямів реалізації завдань державної митної політики, спрямувавши її на посилення безпекових аспектів та спрощення митних процедур і формальностей частина з яких була вже нами досліджена: спрощене оформлення гуманітарної допомоги, військової техніки та обладнання [3; 4], застосування режиму спільного транзиту – NCTS (New Computerized Transit System) [5; 6], започаткування роботи авторизованих економічних операторів (АЕО) [7], спрощене декларування [8] тощо. Загалом від початку дії Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [9] станом на 1 червня 2025 року Верховною Радою України до МК України було внесено 32 зміни.

Забезпечення належного рівня роботи митних органів, особливо в умовах правового режиму воєнного стану, крім постійної нормотворчої роботи з боку державних органів, вимагає залучення до цього процесу також митних брокерів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Системний аналіз категорії «митні інтереси» (через дотичні та взаємопов'язані: митна безпека і митна справа) доводить, що у їх захисті безпосередню, крім митних органів, участь беруть суб'єкти господарювання – митні брокери, на що спрямована норма ст. 7 МК України [10]. Отже, основними суб'єктами забезпечення митних інтересів України, як наслідок митної безпеки, поряд з митними органами України

слід визнати суб'єктів митної брокерської діяльності, функціонування яких набуває особливої ваги в умовах правового режиму воєнного стану.

Зміни у митному законодавстві, які відбулись внаслідок виконання зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншими сторонами» [11] та прийняття Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22 серпня 2024 року № 3926-IX (Закон № 3926-IX) [12], яким запроваджується авторизація на провадження на митної брокерської діяльності (п. 1 ч. 1 ст. 404 МК України), не дають нам підстав для ствердження, що митні посередницькі послуги стануть більш професійними та якіснішими. В дійсності це означає, що дозвіл на провадження митної брокерської діяльності лише замінюється на авторизацію, як це передбачено в митному законодавстві Європейського Союзу (ЄС) та у відповідності з яким були внесені зміни до МК України Законом № 3926-IX.

Авторизацію може отримати підприємство, яке має обліковий номер в митних органах (тобто здійснює операції з товарами) та відповідає критерію «дотримання вимог митного та податкового законодавства України, а також відсутність фактів притягнення до кримінальної відповідальності» (ч. 1 ст. 14 МК України) та умовам 2 і 4 критерію «забезпечення практичних стандартів компетенції або професійної кваліфікації відповідальної посадової особи підприємства» (пп. 2 та 4 ч. 4 ст. 14 МК України в редакції Закону № 3926-IX).

Також Законом № 3926-IX введено поняття – «митний представник» та впроваджено в митне законодавство України нову концепцію митного представництва. Законом № 3926-IX передбачено, що будь-яка

особа може призначати митного представника (ст. 11-1 МК України). Таке посередництво може бути як безпосереднім – у цьому випадку митний посередник діє від імені та в інтересах іншої особи (прямий митний представник), або опосередкованим – у цьому випадку митний посередник діє від власного імені, але в інтересах іншої особи (непрямий митний представник). При роботі з митними органами митний посередник зобов'язаний надати митним органам документи, що підтверджують його повноваження і визначають вид представництва (пряме чи непряме).

Оскільки інститут митного представництва запроваджено в митному законодавстві України доволі недавно (з 19 квітня 2025 року), його функціонування в процесі митного контролю та оформлення товарів при здійсненні митної брокерської діяльності потребує додаткових наукових розробок для більш детального вивчення з проведенням ретельного господарсько-правового аналізу задля наступного удосконалення. Проте, судячи з тих проблем, які вже зараз виникають при запровадженні та реалізації інституту митного представництва (визначення прямого та непрямого представника, вимоги до договорів про надання митних брокерських послуг, порядок заповнення митної декларації прямим та непрямим представником тощо), ці питання потребують постійного моніторингового контролю з боку Мінфіна та Держмитслужби для усунення перешкод при митному оформленні товарів за новими правилами. Чи буде сприяти новостворений інститут митного представництва покращенню надання митних послуг в такому вигляді, як це передбачено Законом № 3926-IX, покаже час та правозастосовна практика, яка буде формуватися на підставі результатів здійснення митного контролю та оформлення товарів митними брокерами.

Як вже раніше нами зазначалося, поняття посередницьких відносин є більш ширшим ніж представницькі та включає в себе відносини представництва. В той же час, власне поняття брокерської діяльності передбачає вчинення брокером дій в інтересах особи, яку він представляє, проте, від власного імені. За таких обставин, за нашим переконанням, введення поняття «митний посередник»

забезпечить декларанту право самостійно визначати характер посередницьких відносин із залученими третіми особами – митними посередниками [13, с. 60–61]. Тобто питання правової доцільності запровадження інституту митного представництва, на наш погляд, є спірним і не має переваг відносно попереднього порядку регулювання митної брокерської діяльності (до 19 квітня 2025 року), крім приведення митного законодавства України у відповідність до європейського.

Вважаємо, що законодавство ЄС в частині регулювання митної посередницької діяльності хоч і має на меті приведення митних правил держав-членів ЄС до єдиного стандарту, але запровадити реалізацію такого стандарту повною мірою на сто відсотків на практиці неможливо. Тому погоджуємося з думкою Д. С. Шутяк, що на рівні ЄС неможливо об'єднати стандарти митних служб, тому до сьогодні доступ до професії митного агента в кожному суб'єкті (державі-члені) підлягає національній юрисдикції з своїми вимогами до кандидатів, до рівня їхніх навичок і знань та про те, що на національному рівні доцільною є інтеграція окремих елементів правового регулювання митної посередницької діяльності для забезпечення конкурентоспроможності, надання якісних послуг та подолання прогалів у законодавчому регулюванні [14, с. 227].

Правовий аналіз чинного законодавства у сфері регулювання митної брокерської діяльності в Україні, зокрема, в частині професійних вимог до діяльності митних брокерів, дозволяє стверджувати, що вони не є достатніми з огляду на функціонал, який митні брокери забезпечують. У зв'язку з чим виникає потреба внесення пропозицій щодо модернізації митного законодавства в частині професіоналізації діяльності митних брокерів, а саме: виключності виду діяльності, встановлення спеціальних вимог до керівника підприємства – митного брокера, встановлення вимог до набуття та підтвердження професійної кваліфікації тощо. Вочевидь, що якість надання митних брокерських послуг клієнту (суб'єкту ЗЕД) напряму пов'язана з професійним рівнем особи, яка надає ці послуги та напряму залежить від його знань, вмінь та

навичок, які він використовує при виконанні визначених митним законодавством його прав і обов'язків у процесі здійснення митного контролю та оформлення товарів.

У сфері митної брокерської діяльності існує ряд неформальних критеріїв, які визначають професійність митного брокера, а відповідно його рейтинг та конкурентоспроможність серед підприємств-виконавців, які займаються митною посередницькою діяльністю. Якість надання митних посередницьких послуг клієнту – суб'єкту ЗЕД (клієнту) напряму пов'язана з професійним рівнем особи, яка надає ці послуги та напряму залежить від його знань, вмінь, навичок, які він використовує при виконанні визначених митним законодавством його прав і обов'язків у процесі здійснення митного контролю та оформлення товарів.

Для більш детального господарсько-правового аналізу визначимо, що ми маємо на увазі під «якістю надання митних посередницьких послуг». По-перше, належне дотримання та виконання особою, яка надає посередницькі послуги, встановлених митних процедур та правил при здійсненні митного контролю та оформлення товарів. По-друге, надання суб'єкту ЗЕД (клієнту) повного спектру послуг з митного оформлення товару, оскільки це стосується не тільки роботи пов'язаної з митними органами, а й з іншими установами, які залучені у процесі здійснення митного контролю та оформлення товарів: ветеринарний, санітарний, радіологічний, експортний та інші види контролю. По-третє, швидкість митного оформлення, адже в разі несвоєчасного оформлення товару накладаються штрафні санкції (нарахування пені) як з боку сторони зовнішньоекономічного договору (контракту) та перевізника, так і з боку митних органів за перебування товару під митним контролем за понад встановлений термін, що визначений для здійснення митного контролю та оформлення з подальшим випуском у вільне використання.

Важливим та основним критерієм оцінки діяльності митних брокерів, який належить до його компетенції при безпосередньому декларуванні товарів, є критерій дотримання процедури декларування, яка відповідно до

п. 1 ст. 257 МК України передбачає, що декларування здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. Відповідно до п. 6 ст. 257 МК України, яким визначено, що Положення про митні декларації та форми цих декларацій затверджуються Кабінетом Міністрів України, а порядок заповнення таких декларацій та інших документів, що застосовуються під час митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, – центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 року № 450 «Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій» затверджено Положення про митні декларації та форми цих декларацій [15], відповідно Наказом Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 року № 651 затверджено Порядок заповнення митних декларацій на бланку єдиного адміністративного документа [16].

Коментуючи важливість процедури митного декларування, зауважимо, що митний брокер у своїй діяльності повинен мати необхідний рівень знань із митного законодавства не тільки в частині щодо порядку заповнення граф митної декларації у відповідності до вищевказаних нормативно-правових актів, а і з питань:

- регулювання зовнішньоекономічної діяльності (порядок укладання та виконання договорів, умови постачання товару, спосіб розрахунку за товари та послуги, міжнародна торгова термінологія, арбітраж тощо);

- тарифних взаємовідносин між країнами відправлення та призначення з метою визначення тарифної ставки при оподаткуванні товару;

- базових знань із товарознавчої експертизи щодо задекларованого товару (найменування; звичайний торгівельний опис, що дає змогу ідентифікувати та класифікувати товар; торгівельна марка та виробник товарів; код товару згідно з УКТ ЗЕД; назва країни

походження товарів; опис упаковки; кількість у кілограмах та інших одиницях виміру; фактурна та статистична вартість товарів, інша інформація про товар);

- визначення митної вартості товарів та метод її визначення, оскільки це впливає на розмір сплати митних платежів;

- використання сучасних засобів інформаційно-телекомунікаційних систем та технологій, які використовуються у митній сфері тощо.

Цей список не повний і може бути продовжений. Зупинимось лише на деяких аспектах необхідних знань та навичок, котрі повинен мати митний брокер задля належного декларування товару у відповідності до чинного законодавства, які дають можливість прийняти правильне рішення при виборі суб'єктом ЗЕД (клієнтом) митного брокера для отримання якісних посередницьких послуг при митному оформленні товару.

Так, наприклад, від вміння митним брокером правильно визначити код товару залежить, чи підпадає товар під нетарифні методи регулювання та (або) потребує дозволів з боку інших органів контролю залучених у процес митного контролю та оформлення товару, а від правильності визначення митної вартості товару залежить розмір сплати митних платежів, які має сплатити суб'єкт ЗЕД (клієнт) за оформлений товар. Наявність досвіду митного брокера з визначення коду товарів подвійного призначення стане запорукою при оформленні військової техніки та спорядження, а наявність знань щодо складу та властивостей лікарських засобів не заборонених до ввезення на митну територію України – при оформленні гуманітарної допомоги. У всьому вище переліченому є своя специфіка: визначення коду товару та його митної вартості, митний режим, процедура, ліцензійні умови, дозвільна система тощо. Кожне митне оформлення вимагає спеціальних знань та навичок, які не обмежуються тільки митним законодавством.

Митне декларування є базовим інститутом у системі контролю за переміщенням товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України. Це дає нам підстави ствер-

джувати, що результативність здійснення зовнішньоекономічних операцій суб'єктами підприємництва та їх представниками (зокрема, митними брокерами) перебуває у прямій залежності від належного розуміння процедури митного декларування та митного оформлення. Неухильне дотримання правових норм, які чітко регламентують порядок здійснення процедури митного декларування є імперативною вимогою не лише для суб'єктів ЗЕД, але й для митних брокерів, митних представників, логістичних компаній, авторизованих економічних операторів та інших заінтересованих осіб, що виникають у митних правовідносинах, кожна із яких має особливе місце, статус, специфіку правового регулювання при здійсненні професійної діяльності у митному просторі України.

Слід зауважити, що в разі некомпетентності митного брокера або несумлінного виконання ним своїх обов'язків, його дії можуть призвести до відмови з боку митних органів у митному оформленні товару або до підстав для порушення справи про порушення митних правил, що своєю чергою може призвести до накладення штрафу та (або) навіть до конфіскації товару чи (та) транспортного засобу, залежно від виду скоєного порушення. Все це явно не в інтересах та не на користь суб'єкта ЗЕД (клієнта) і може негативно вплинути на його ділову репутацію, спричинити фінансові збитки, судові витрати, призвести до зриву контрактних зобов'язань перед іноземним партнером тощо.

Є виключення, які слід віднести до ризиків пов'язаних з митним декларуванням товарів. Під ризиками слід розуміти негативні наслідки, які виникають за непередбачуваних обставин, які неможливо, або майже неможливо прорахувати наперед у процесі митного декларування товару. Також слід враховувати «людський фактор», недосконалість митного законодавства, технічні збої у програмному забезпеченні при заповненні митної декларації тощо. Напевно, вони залишатимуться і в майбутньому, як фактор непередбачуваних обставин. Окремі з них (недекларування товару, процедура спрощеного декларування партії товарів, визначення митної вартості при оподаткуванні товарів), які на наш погляд,

є більш актуальними у процедурі митного декларування та потребують подальшого нормативно-правового врегулювання для їх усунення та (або) мінімізації були розглянуті нами раніше [17].

Чи планується Керівним комітетом з розробки нового МК України на основі Митного кодексу ЄС, очікування ухвалення якого Верховною Радою має бути у січні 2026 року [18], розробка та запровадження у митне законодавство критеріїв оцінки якості надання митних послуг брокерами, а також при проведенні авторизації на провадження митної брокерської діяльності для тих митних брокерів, які вже займаються митною брокерською діяльністю і повинні пройти авторизацію у відповідності до Закону № 3926-IX до 19 квітня 2026 року на цей час невідомо. Виходячи з вищевикладеного, вважаємо за доцільне розробити та запровадити критерії оцінки діяльності митних брокерів з розміщенням у відкритому інформаційному доступі на сайті Держмитслужби за рейтинговими показниками з метою забезпечення поінформованості суб'єктів ЗЕД, які користуються митними посередницькими послугами, оцінки ризиків вибору митного брокера при заключенні договору про надання послуг щодо митного оформлення товару.

Для обговорення та реалізації цього проєкту вважаємо за необхідне залучити представників митної брокерської діяльності, суб'єктів ЗЕД, Мінфін, Держмитслужбу та інших зацікавлених осіб, задіяних у процесі митного контролю та оформлення товарів. Вважаємо, що моніторинг діяльності митних брокерів має здійснюватися Держмитслужбою, на яку безпосередньо покладено здійснення митної справи, з періодичним розміщенням інформації за рейтинговими показниками митних брокерів на її офіційному сайті буде сприяти економічній безпеці України, захисту інтересів суб'єктів ЗЕД, забезпеченню прозорості митних процедур та профілактиці порушень митних правил з боку несумлінних суб'єктів митної брокерської діяльності.

Законотворча робота тільки над редакцією нового МК України не повинна створювати ілюзій, що наприкінці будуть враховані та

вирішенні всі питання з врегулювання митної брокерської діяльності. Тому правовим засобом реалізації державної митної політики, як форми державного регулювання митної брокерської діяльності, за нашим переконанням, має стати розробка, затвердження й упровадження Кабінетом Міністрів України за поданням Мінфіна та Держмитслужби, на які безпосередньо покладені обов'язки забезпечення формування і реалізації державної фінансової та митної політики відповідно, нормативно-правового акту – Стратегії вдосконалення та розвитку митної брокерської діяльності, як певної моделі, яка може стати ґрунтовною основою для розробки й впровадження державної цільової програми її розвитку із Планом заходів щодо її реалізації. В наступному, як підсумковий результат законотворчої роботи має бути прийнятий Закон України «Про митну брокерську діяльність».

Прийняття Закону України «Про митну брокерську діяльність» значною мірою обумовлено тим, що практичне застосування законодавства, яке регулює митну брокерську діяльність, ускладнюється розпорошеністю його норм серед різних нормативно-правових актів, що призводить до неоднозначного тлумачення та застосування цих норм на практиці. Формування законодавства, як правової основи митної брокерської діяльності, є першим і найважливішим етапом створення цілісної правової системи, що забезпечує ефективне регулювання даного виду діяльності. Норми, що складають цю основу, визначають юридичний статус суб'єктів, їх права, обов'язки та відповідальність, а також умови виникнення, зміни та припинення відповідних правовідносин. В свою чергу наявність специфічних ознак, що притаманні митним брокерським відносинам, потребує розробки належного наукового підґрунтя, детальної правової регламентації діяльності митних брокерів, тобто формування теоретичного базису, який в змозі забезпечити ефективне правове регулювання зазначених суспільних відносин у сучасних умовах господарювання, обтяжених особливим правовим режимом та зобов'язаннями імплементації європейських митних практик у митне законодавство України.

Якщо звернутися до історії становлення митної брокерської діяльності, то слід зазначити, що інститут митного брокерства в Україні є продуктом законодавчих новацій, які пов'язані з активним розвитком ринкових відносин на початку 1990-х років та стрімким зростанням обсягів нормативно-правової бази, яка станом на сьогодні містить в собі значну кількість застарілих, неактуальних та таких, що потребують перегляду щодо доцільності їх правової дії. Як наслідок, це призводить до ускладнення правозастосовчої практики та зниження ефективності правового регулювання суспільних відносин щодо організації та безпосереднього здійснення митної брокерської діяльності, що потребує систематизації законодавства, яке її регулює. Це вимагає термінової послідовної та системної нормотворчої роботи з залученням не тільки задіяних у процесі митного контролю та оформлення державних органів влади товарів, а й митних брокерів та суб'єктів ЗЕД.

Вважаємо, що цього можна досягти шляхом реалізації наступних етапів:

- 1) напрацювання оновленої системи законодавства про митну брокерську діяльність;
- 2) інвентаризація законодавства України про митну брокерську діяльність;
- 3) виявлення колізій, лакун, повторів, «мертвих норм» у правовому регулюванні митної брокерської діяльності та їх усунення;
- 4) перегляд нормативного матеріалу відповідно до головних засад належного унормування відносин у сфері здійснення митної брокерської діяльності;
- 5) напрацювання тексту нормативних актів, які системно врегулюють митну брокерську діяльність;
- 6) підготовка тексту змін та/або доповнень до чинних нормативно-правових актів;
- 7) формування переліку актів, що підлягають скасуванню.

Крім того, з метою підвищення вимог до професіоналізації здійснення митної брокерської діяльності необхідно нормативно закріпити перелік основних (стандартних) послуг, які можуть надаватися митними брокерами з можливістю їх розширення в договорах про надання митних брокерських послуг із

урахуванням потреб конкретного замовника, професійного рівня митного брокера, специфіки та ступеню складності оформлюваного товару: банківські банкноти й метали, товари подвійного призначення, технічна та експертна документація, давальницька сировина, товари, які містять в собі об'єкти інтелектуальної власності тощо.

Також слід зазначити, що чинне митне законодавство не містить спеціального правового регулювання договору, що укладається митним брокером із суб'єктами ЗЕД. Такі договори належать до групи непоіменованих договорів, можливість укладення яких прямо не передбачено в актах цивільного законодавства. Так само законодавство України не містить поняття господарського договору (як, до речі, і не містив Господарський кодекс України [19], глава 20 якого була присвячена регулюванню господарських договорів), натомість, доктрина господарського права надає загальне розуміння такої правової конструкції. Положення про істотні умови договору та такі, по яких сторонами має бути досягнуто згоди при його укладенні, мають віднайти закріплення у перспективному законодавстві України, що врегульовуватиме митні брокерські правовідносини в цілому та зобов'язальні як їх окремий вид. Такі норми повинні міститися в окремому розділі Закону України «Про митну брокерську діяльність».

Таким чином, досягнення загальної мети модернізації законодавства про митну брокерську діяльність з прийняттям Закону України «Про митну брокерську діяльність» дозволить активізувати реалізацію таких цілей як:

1) створення привабливого і доступного ринку митних брокерських послуг;

2) усунення адміністративних бар'єрів для здійснення окремих видів митної брокерської діяльності та створення рівних умов для всіх суб'єктів ринку митних брокерських послуг;

3) упровадження надійної системи мотивацій діяльності суб'єктів митних брокерських послуг;

4) досягнення високої конкурентоспроможності українських митних брокерів;

5) приведення вітчизняного ринку митних брокерських послуг у відповідність із найкращими європейськими й світовими стандартами;

6) зменшенню корупційних ризиків, які виникають при здійсненні митного контролю та оформлення товарів за участю суб'єктів митних брокерських послуг.

Висновки. Приведення митного законодавства України у відповідність до законодавства ЄС та впровадження нових правил має здійснюватися з урахуванням вже напрацьованих національних правових позитивних практик у сфері митної брокерської діяльності без наслідків погіршення умов для здійснення зовнішньоекономічної та митної брокерської діяльності, ускладнення здійснення митних формальностей та послаблення економічної безпеки України. Своєчасне вирішення розглянутих у дослідженні питань щодо регулювання митної брокерської діяльності з боку державних органів влади, насамперед з боку Мінфіну та Держмитслужби, на які безпосередньо покладені обов'язки щодо реалізації державної митної політики, набуває особливої важливості та відповідальності, оскільки результати правових рішень мають безпосередній вплив на стабільність економіки України. Розробка й впровадження законодавчих актів, внесення змін до чинного Митного кодексу України та прийняття нового кодексу з метою гармонізації митного законодавства України до законодавства ЄС у сфері регулювання митної брокерської діяльності повністю відповідає економічним інтересам України в період правового режиму воєнного стану й потребує своєї подальшої правової реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Зайчук О. В., Іванченко Е. П. Правове регулювання митного представництва у сфері митної брокерської діяльності. Приватне право і підприємництво № 25/2025. С. 104-112. URL: <http://ppp-journal.kiev.ua/index.php/25-2025>.

2. Ukraine Report 2024 – European Commission. 30 October 2024. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en.

3. Іванченко Е. П. Особливості діяльності митних брокерів в умовах правового режиму воєнного стану: сучасний стан та перспективи правового регулювання. Юридичний вісник. 2023/6. С. 26-36. URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-6-2023.html>.
4. Іванченко Е. П. Особливості митного оформлення гуманітарної допомоги в період правового режиму воєнного стану. International scientific-practical conference "Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World" (March 24–25, 2025). Vol. 1. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. 340 pages. С. 266-269.
5. Іванченко Е. П. Особливості діяльності митних брокерів в умовах правового режиму воєнного стану: сучасний стан та перспективи правового регулювання. Юридичний вісник. 2023/6. С. 26-36. URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-6-2023.html>.
6. Іванченко Е. П. Запровадження процедури спільного транзиту товарів в Україні: адаптація національного законодавства та перспективи розвитку. Чорноморські наукові студії: X Всеукраїнська мультидисциплінарна конференція, 17 травня 2024 року, м. Одеса. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2024. 308с. С. 23-26. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/book/283>.
7. Іванченко Е. П. Перспективи запровадження інституту авторизованого економічного оператора в Україні під час дії правового режиму воєнного стану. International scientific-practical conference «The War in Ukraine – a Challenge to Euro-Atlantic Civilizational Values» : conference proceedings (June 24–25, 2024. Uzhhorod, Ukraine). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. 116 pages. С. 88-91.
8. Іванченко Е. П. Митне брокерське підприємництво: декларування товарів у межах однієї товарної позиції УКТЗЕД. Підприємництво та торгівля: сучасний стан і перспективи розвитку: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (16 трав. 2024 р.) / відп. ред. О. М. Полінкевич, І. В. Кривов'язюк, М. В. Войчук. Електрон. дані. Луцьк: Вежа Друк, 2024. 152 с. С. 19-22.
9. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
10. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
12. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22 серпня 2024 року № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3926-20>.
13. Іванченко Е. П. Митне посередництво та представництво в законодавстві Європейського Союзу. Україна та ЄС : досвід співпраці та перспективи інтеграції в сучасних умовах : Міжнар. наук. конф. 19 черв. 2024 р., м. Миколаїв : в рамках міжнар. проєкту Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine» : тези / Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2024. – 196 с. С. 59-61.
14. Шутяк Д. С. Особливості цивільно-правового статусу митного посередника за законодавством України та ЄС. Університетські наукові записки. 2020. № 3-4. С. 226-233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2020_3-4_26.
15. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2012-p#Text>.
16. Про затвердження Порядку заповнення митних декларацій за формою єдиного адміністративного документа : Наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 р. № 651. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1372-12#Text>.
17. Іванченко Е. П. Митне декларування: ризики та правові наслідки. Юридичний вісник. 2024/6. С. 76-86. URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-6-2024.html>
18. Державна митна служба України: Євроінтеграція: Україна прагне отримати новий Митний кодекс на основі Митного кодексу ЄС у 2026 році. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/ievrointegratsiia-ukrayina-pragne-otrimati-novii-mitnii-kodeks-na-osnovi-mitnogo-kodeksu-ies-u-2026-rotsi-2083>.
19. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.